

quem non sine multorum admiratione tantum in-
horrerat. Gratias nihilominus ago vestræ humili-
tati [*Forte, humanitati. HURD.*] : quæ quanta prin-
cipem et pastorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ decuit
dignitate, nostros legatos sanos accepit, infirmos
visitavit, mortuos sepelivit. Etsi enim uni tantum
apud vos infirmato et mortuo hæc visitationis et se-
pulturæ solatia impendistis, in uno tamen cæteros
visitastis, cæteros sepelistis. Cui non ego qui nihil
sum, sed tota Remensis ecclesia, bonæ conversatio-
nis testimonium perhibet. Cujus obitum, cæterorum-
que, qui pene omnes obierunt, audiens, incredibili
tristitia sum affectus, nec unquam non odisse valeo
illum cujus superbia id effecit ut isti mitterentur.
Si enim qualem existimavi legatum misissem, isti
nec mitterentur, nec fortasse morerentur : quod
vestra prudentia optime recognoscit. Præterea multo
gravior angit me tristitia de obitu domini regis, quod
etiam vestram non latet prudentiam. Scitis enim
quantum infrenes et indomiti sunt nostrates, quo-
rum divisionem timeo regni nostri fore desolatio-
nem. Ad quam evitandam, vestrum mihi consilium
et auxilium flagito, quæ nulli regno utpote pater om-
nium, negare poteritis, præsertim cum nostro semper
debeat quod optimi viri patriæ deberi censuerunt.
De vestro adventu in nostram Galliam quid animi
habuerim, vivente domino rege, licet diffamatus sim
id noluisse, satis, ut puto, significavi paternitati vest-
ræ; et nunc in eo is mihi animus est, Deo tes-
tante, ut non tantum eum desiderem, sed et sitiam, C
ita ut venientem auctoritatem vestram cum tanto
gaudio et honore suscipiam, quanto decet Petri vi-
carium suscipi, et apostolicæ censuræ per omnia

A cooperatores existam. Dicant adversarii quantumlibet
me infidelem et rebellem magistratui vestro; ego sub-
jectionem meam vobis profiteor; et quicumque eam
vobis negaverint, cujuslibet ordinis sint, mihi com-
municare non poterunt. Obloquitur etiam adversa-
riis illa obedientia, quam sine omni respectu suspen-
sionis et interdicti vestri conservant, non sine magno
damno Ecclesiarum nostrarum et nostro. Impedit
quoque meum erga vos famulatum illa suspensio.
Ad quod restaurandum, sicut recuperare possibile
est, si ita ad cætera redintegrandam saltem aliqua
spes restaret, de tanto dolore, quasi de gravi somno
resurgerem. Est enim mihi animus, nec despero id
futurum, cum gaudio atque reverentia quandoque
apostolatum vestrum suscipere, tantumque honoris
vobis impendere, quantum personæ et officio vestro
convenire manifestum est. Nec nostris temporibus
fuisse, vel futurum esse in vestra sede aliquem
credo, quem copiosius honorare desiderem. Nam
qui nos sic honorastis prudentia et sanctitate vestra,
ut de regno nostro Roma eligeret, quem sibi et mun-
do caput ordinaret: nos quoque tanto honore vos
dignamur, quanto Dominus noster Jesus Christus
Petrum decoravit, ubi Ecclesiæ principatu illum su-
blimavit. Dominus omnipotens sanctitatem vestram
ad utilitatem sanctæ Ecclesiæ diutissime conservet,
et avertat a prudentia vestra, ne alicujus levis sermo
gratiam vestram mihi, neve servitium et fidelitatem
meam vobis auferat.

XL.

Epistolæ S. Petri Damiani ad Nicolaum II.

(Vide Patrologiæ tom. CXLIV, col. 210.)

APPENDIX.

EPISTOLA SUB FICTO ULRICI NOMINE AD NICOLAUM II PAPAM.

(D. MARTENE, *Amplissima Collect.*, I, 449.)

MONITUM.

Hæc epistola ex eodem fonte prodisse potuit ac illa quam in eundem finem scriptam edidimus Thesauri
nostri Anecdotorum. tom. I, pag. 230, cujus auctorem credidimus Guericum Trevirensis scholasticum,
virum impudentissimum. Eam autem hic damus, ut quam corrupti fuerint illo ævo presbyterorum mores
demonstremus, et quam bene de Ecclesia meruerit Gregorius papa VII, qui presbyterorum matrimonia seu
potius concubinatam incredibilem pene labore abstulit.

*Hæc est rescriptio sancti Ulrici episcopi, in qua
papa Nicolao de continentia clericorum non juste
sed impie, non canonice sed indiscrete tractanti ita
respondet.*

NICOLAUS domino et Patri, pervigili S. Romanæ
Ecclesiæ provisorio, U., solo nomine episcopus, amo-
rem ut filius, timorem ut servus.

Cum tua, o Pater et domine, decreta (6) super
clericorum continentia nuper transmissa a discre-
tione invenirem aliena, timor me perturbavit cum
tristitia. Timor quidem præter hoc quod dicitur :
« Pastoris sententia sive justa sive injusta timenda
est. » Timebam enim infirmis Scripturæ auditori-
bus, qui vel justæ vix obediunt sententiæ, ne inju-

(6) Decretum istud exstat in concilio Romano
centum tredecim episcoporum sub Nicolao II ponti-

stam conculcantes libere, onerosa, imo importabili,
pastoris prævaricatione præcepti se obligarent. Tri-
stitia vero vel compassio, ne qua ratione membra
possent carere capite suo tam gravi morbo labo-
rante. Quid enim gravius, quid totius Ecclesiæ
compassione dignius, quam te summæ sedis ponti-
ficem ad quem totius Ecclesiæ spectat examen, a
sancta discretionem vel minimum exorbitare? Non
parum quippe ab hac deviasti, cum clericis quos ad
abstinentiam conjugii monere debueras, ad hanc
imperiosa violentia cogere volebas. Nunquidnam
merito communi omnium sapientium judicio hæc
non est violentia, cum contra institutionem evange-
licam ac sancti Spiritus dictationem ad privata ali-
fice celebrato anno 1039, cap. 3, renovatque simile
statutum a Leone papa IX editum.

quis decreta cogitar exsequenda? Cum ergo plurima Veteris Testamenti suppetant exempla sanctam, ut nosti, discretionem decencia, tuæ rogo ne grave sit paternitati vel pauca ex multis huic paginæ interseri. Dominus quidem in veteri lege sacerdoti conjugium constituit, quod ei postmodum interdiceri non legitur. Sed idem in Evangelio loquitur: *Sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum celorum, sed non omnes hoc capiunt verbum. Qui potest capere capiat.* Quapropter Apostolus quoque ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Qui juxta prædictum non omnes hoc concilium posse capere considerans, sed multos ejusdem consilii assentatores, hominibus non Deo pro falsa specie continentiae placere volentes, graviora videns committere, patrum scilicet uxores subigitare, masculorum et pædum amplexus non abhorrire, ne morbi hujus conspersione ad usque prætilentiam convalescentes, status labefactaretur Ecclesiæ, nimirum propter fornicationem, dixit: *Unusquisque suam habeat uxorem.* Quod specialiter ad laicos pertinere idem mentitur hypocrita, qui quamvis in quovis sanctissimo ordine sint constituti, alienis tamen uxoribus non dubitant abuti, et, quod fletu loquimur, in sepulchris sæviunt sceleribus. Hi nimirum Scripturam non recte intulerunt, cujus manillam quia durius presserunt, sanguinem pro lacte biberunt. Nam illud apostolicum: *Unusquisque suam habeat uxorem,* nullum excipit, nisi professorem continentiae, vel qui de continuanda virginitate Domino præfixit. Quod nihilominus tuam, Pater venerande, concedet strenuitatem, ut omnem qui tibi vel ore vel manu votum faciens continentiae, postea voluerit apostatate, aut ad votum exsequendum ex debito constringas, aut ab omni ordine canonica auctoritate deponas. Et ut hoc viriliter implere sufficias, me omnesque mei ordinis viros adjuutores habebis non pigros. Verum ut voti hujus nescies omnino scias non esse cogendos, audi Apostolum dicentem ad Timotheum: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum.* Quam ne quis sententiam ad solam verterit Ecclesiam, subjunxit: *Si quis autem domus suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Similiter, inquit, diaconi sint unius uxoris viri; qui filiis suis bene præsent, et suis domibus.* Hanc autem uxorem a sacerdote benedicendam esse sancti Silvestri papæ decreto scio te sufficienter docuisse. His et hujusmodi sanctæ Scripturæ sententiis regulæ canonice scriptor concordans ait: *« Clericus sit pudicus, aut certe unius matrimonii vinculo fœderetur. »*

Ex quibus omnibus veraciter colligitur quod episcopus et diaconus reprehensibiles nolantur, si in mulieribus multis dividantur. Et si unam sub obtentu religionis abiciunt, utrumque scilicet episcopum et diaconum, sine graduum differentia, hæc canonica damnat sententia. Episcopus autem et presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abiciat. Si vero rejecerit, excommunicatur; si perseveraverit, dejiciatur. Sanctus quoque Augustinus sanctæ discretionis non nescius, Nullum, inquit, facinus est quin admittendum sit, ut devitetur pejus. Legimus præterea in secundo Tripartitæ Ecclesiæ Historiæ libro quia cum synodus Nicæna hæc eadem vellet sancire decreta, ut videlicet episcopi, presbyteri, diaconi post consecrationem a propriis quoque uxoribus vel omnino abstinerent, vel gradum deponerent, surgens Paphnatus in medio, unus ex illis martyribus quos Maximinus imperator, oculis eorum dexteris evulsis, et sinistris suris incisis, damnavit, contradixit, honorabilemque confessus nuptias et castitatem, dicens [licitum] esse concubium cum propria uxore, persuasit concilio ne talem ponerent legem, gravem asserens causam quæ vel ipsis vel conjugibus eorum

A occasio fornicationis existeret. Et hæc, quidem Paphnatus, licet nuptiarum expers, exposuit, synodusque laudavit sententiam ejus, et nihil ex hac parte sancivit, sed hæc in uniuscujusque voluntate non necessitate dimisit. Sunt vero aliqui S. Gregorium in suæ sectæ sumunt adiutoria, quorum quidem temeritatem rideo, ignorantiam doleo. Ignorant enim quod periculosum hujus hæresis decretum a sancto Gregorio factum, postmodum condigno, penitentiae fructu ab eodem sit purgatum (7). Quippe cum vice quadam in vivarium suum pisces misisset, et ablata inde plusquam millia infantum capita videret, intima mox ductus penitentia ingemuit, et factum a se de abstinentia decretum tantæ cædis causam esse confessus, condigno illud, ut dixi, penitentiae fructu purgavit, suoque prorsus decreto damnato, apostolicam illud laudavit: *Melius est nubere quam uri;* addens ex sui parte, *Melius est nubere quam occasionem mortis præbere.* Hunc forsitan rei eventum, si illi mecum legissent, non tam temere judicasset, Dominicum saltem præceptum timentes: *Nolite judicare, etc. Cesset ergo sanctitas tua cogere quos tantum debet admonere, ne privata, quod absit, præcepto tam Veteri quam Novo contrarius inveniaris Testamento.* Nam, ut ait sanctus Augustinus ad Donatum, « solum est quod in tua justitia pertimescimus, ne non lenitatis Christianæ consideratione, sed pro immanitate censeas coercendum, quod te per ipsum Christum ne facias obsecramus. Sic enim peccata compescenda sunt, ut supersint quos peccare peniteat. » Illud quoque Augustini volumus te recordari, quod ait, « nihil nocendi fiat cupiditate, sed omnia consulendi charitate; et nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. » Item de eodem: « In timore Christi, in nomine Christi exhortor, quicumque non habetis temporalia, habere ne cupiatis; quicumque habetis, in eis ne præsumatis. Dico autem non si ista habetis, damnamini; sed damnamini, si in eis præsumatis. Si propter ista vobis magni videamini, si generis humani communem conditionem propter excellentem vanitatem obliviscamini. » Quod nimirum poculum discretionis in illo fonte sumit apostolicæ prædicationis quo dicitur: *Solutus es ab uxore? noli querere uxorem. Alligatus es uxori? noli querere solutionem.* Ubi et subditur: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utuntur.* Item dicit de vidua: *Cui vult nubere, tantum in Domino.* Nubere autem in Deo est nihil in contrahendo connubio quod Dominus prohibeat, attentare. Jeremias quoque propheta: *Nolite, ait, considerare in verbis mendacii dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.* Quod Hieronymus: « Proprie, inquit, illud et illis virginibus convenire dico quæ jactant pudicitiam, et impudenti vultu proferunt castitatem, cum aliud habeat conscientia, et nesciant illam Apostoli definitionem virginalem, ut sit sancta corpore et spiritu; quid enim prodest pudicitia animo constuprato, si cæteras virtutes quas propheticus sermo describit, non habuerit? » Quas quidem quia aliquatenus te habere videmus, et quia discretionem licet hac in re neglectam, in aliis tamen vitæ tuæ institutionibus eam honeste conservatam non ignoramus, hujus pravitatis intentionem te cito correcturum non dubitamus, et ideo non quanta possumus gravitate, istam licet gravissimam negligentiam damnamus vel judicamus. Quamvis enim secundum vocabula quæ usus obtinuit, sit episcopus presbytero major, Augustinus tamen Hieronymo minor est, licet a minore quolibet non sit refugienda vel dedignanda correctio, præsertim cum ille qui corripitur, et contra veritatem et pro hominibus niti invenitur. Neque enim, ut ait S. Augustinus ad Bonifacium, quorumlibet disputationes quamvis catholice

(7) Fabula.

rum et laudatorum virorum, vel Scripturas canonicas habere debemus, ut non liceat nobis, salva honorificentia quæ illis debetur, aliquid in eorum scripturis improbare atque respicere, si forte invenerimus quod aliter senserint quam veritas habeat, divino auxilio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Quid autem magis veritati contrarium potest inveniri, quam hoc, cum ipsa Veritas, de continentia loquens, non unius hominis, sed omnium plane, excepto numero professorum continentiae, dicat: *Qui potest capere capiat?* Isti nescio unde instigati dicant: Qui non potest capere, feriatur anathemate. Quid vero pro hominibus potest fieri stolidius? quid divinæ maledictioni obligatius, quam cum aliqui eorum, vel episcopi scilicet, vel archidiaconi ita præcipientes sint ad libidinem, ut neque adulteria, neque incestus, neque masculorum, pro pudor! turpissimos amplexus sciant abhorre, casta revera clericorum conjugia dicant fetere, et ab eis non veræ justitiæ compassione, sed falsæ justitiæ dedignatione, non ut servos rogent continere, sed ut servos jubeant abstinere? Ad cuius imperii, ne dicam consilii, persuasionem tam fatuam addunt suggestionem, ut dicant honestius esse occulte implicari, quam aperte in hominum videlicet conscientia cum una ligari. Quod profecto non dicerent, si ex illo vel in illo essent, qui dicit per prophetam: *Vae vobis, Pharisæi, qui omnia propter homines facitis.* Et per Psalmistam: *Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.* Præposteri homines qui nobis prius debent persuadere, ut in conspectu ejus, cujus nuda omnia et aperta sunt conspectui, erubescamus peccatores esse, quam in conspectu hominum homines esse. Licet ergo merito pravitate nullum mereatur consilium pietatis, nos tamen memores humanitatis divinæ, eis consilium auctoritatis nunquam a pietate vacantis per viscera charitatis ministramus. Dicimus namque: «Ejice primum, hypocrita, trabem de oculo tuo, et tunc prospicies ut educas festucam de oculo fratris tui.» Illud quoque rogatus eos attendere quod Dominus dicit de meretricibus: *Qui sine peccato est vestrum, primus mittat in eam lapidem,* quasi diceret: Si lex jubet, si Moyses jubet, jubeo et ego. Sed competentes ministros eligo legis, et attendite quia adducitis. Attendite, quæso,

A et quod estis, quia si te ipsum, ait Scriptura, respexeris, nulli unquam detraxeris.

Significatum etiam nobis est de quibusdam eorum quod tanta intumescant apud se elatione, ut gregem Domini pro quo boni pastores animas non dubitent ponere, isti etiam verberibus absque ratione presumant laniare, quorum sævitiam S. Gregorius nimium deplorans, «Quid fiet, inquit, de ovibus, quando pastores lupi sunt?» Sed quis vincitur? nonne qui sævit? quis persecutores judicabit, nisi qui dorsum suum ad flagella pariter ministravit? Quid..... est autem. Audiant..... fructu tantum Ecclesiæ scandalum inducatur, tantum clerus despectum vel ab ipsis episcopis, vel ab eorum infidelibus patiat. Nec enim infideles dicere dubitavimus, de quibus apostolus Paulus dixit ad Timotheum: *Quia in novissimis diebus discedent quidam a fide; attendentes spiritibus erroris et doctrinis demoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, et eauteriatam habentium conscientiam, prohibentium nubere.* Hic autem est, si diligenter inspicitis, totius eorum manipulus zizaniz, totiusque virentis zizaniz, ut dum clerici licita unius uxoris consortia, Pharisæo devicti, quod absit! furore, relinquere cogantur, fornicatores et adulteri, et aliarum pravitarum turpissimi ministri cum ipsis efficiantur, qui hanc in Ecclesiam Dei hæresim, sicut cæci duces cæce machinantur, ut videlicet illud impleatur quod Psalmista eis, utpote eorum præcius erroris, taliter imprecatur: *Obscurentur oculi eorum, ne videant; et: Dorsum eorum semper incurva.* Quia ergo nemo ignorat quod si per tui decreti sententiam tanquam futuram pestilentiam sollicitæ discretionis claritate perspexisses, nunquam quorumlibet pravis suggestionibus consensisses. Debitæ tibi subjectionis fidelitate consulimus, ut vel nunc ad tanti scandali ab Ecclesia propulsionem evigiles, et postquam nostri discretionis disciplinam, Pharisæicam ab Ecclesia extirpes doctrinam, ne scilicet unica Domini..... adulterinis abusa maritis, gentem sanctam, regale sacerdotium per irrecuperabile a sponso suo Christo videlicet avellatur divortium, dum nemo sine castimonia, non tantum in virginali flore, sed etiam in conjugali habitu conjunctione visurus sit Dominum nostrum regnantem per omnia sæcula sæculorum, Amen.

ANNO DOMINI MLXV.

HUGO II

ECCLESIAE NIVERNENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, nov. edit., t. XII, p. 655.)

Hugonis vicecomitis Niverpensis et Elisabethæ filius Hugo, germanus autem Hugonis vicecomitis, Leonis et Reginaldi, et patruus Hugonis decani et post episcopi Niverpensis, ex canonico Antissiodorensi episcopus Nivernensis factus anno 1013, Cluniacensibus Auræ Vallis monachis terram S. Cyrici sitam in pago Antissiodorensi dictam Vivenz concessit mense Julio Roberti regis anno 20. Subscripsit litteris Helmoini episcopi Aldensis Flavinico donantis cellam S. Georgii Colchensis anno 30.

Albuino, terram in villa S. Benigni, ut olim Gausbertus decessor, Adelardo largitus est anno xxxii. Herimanni et Natranni antecessorum quoque ad exemplar ecclesiæ suæ abbatiam in honorem S. Troesii confessoris consecratam, et ecclesiam S. Francovei in pago Nervensi cum duobus ibi altaribus, de quorum uno Charta a Rocleno antecessore suo facta fuerat, ut canonici communiter viverent dedit anno ordinationis suæ xi. Duo altaria canonicis concessit mense Decembri Rø